

Budowanie przestrzeni edukacyjnej w edukacji włączającej – uwarunkowania i perspektywy

Prof. dr hab. Iwona Chrzanowska

Przestrzeń edukacyjna

- To nie tylko przestrzeń fizyczna – klasa, meble, dekoracje...
- Florian Znaniecki (filozof, socjolog) –

Ludzie nie doświadczają obiektywnej, bez jakościowej, nieograniczonej przestrzeni lecz różne przestrzenie jakościowe, ograniczone, oceniane przez nich dodatnio lub ujemnie, lokalizowane w określonym położeniu w stosunku do każdej osoby, mające dla ludzi przeważnie określoną wartość (Baumann, 1999)

- Przestrzeń – jest wymiarem rzeczywistości, który pozwala na określenie siebie, gdyż tworzy pole naszych zachowań, jest środkiem przekazu kulturowego danego społeczeństwa, obejmuje zespół warunków podmiotowego istnienia jednostki, z którymi się ona identyfikuje

Przestrzeń edukacyjna

- To miejsce, w którym zachodzi proces edukacyjny, a klasa szkolna stanowi jej ściśle formalną kategorię
- Dzięki człowiekowi nabiera wartości
- Może on ją modyfikować i kształtować tak, aby się z przestrzenią identyfikował i wzbogacał ją o wartości
- To miejsce, w którym możemy się wspierać, w jednym obszarze jesteśmy odbiorcami wsparcia, w innym go udzielamy

Aleksander Nalaskowski (2001) zachęcał, by spojrzeć na szkołę i jej przestrzeń, jak na „repetitorium metafor”, nakładających się i przenikających wzajemnie warstw znaczeń i funkcji:

szkoła jako miejsce spotkań, plac gry, teatr, świątynia, koszary, rodzina, fabryka...

Jego zdaniem: *bywają szkoły mniej lub bardziej metaforycznie nawiązujące do kształtu pałaców, dworków, zamków, biurowców, fabryk, świątyń*

Tak czy inaczej gmach szkolny nie ma własnej architektury. Szkoła jest bezdomna i zawsze „przykleja się” do pewnej zastanej i wypróbowanej przestrzeni, konstruuje niezbędną hierarchiczność i relacje „nad- pod” nigdy „od-do”

- *w całej Europie w przeważającej większości szkoły są do siebie podobne*
- *Trochę przypominają pomieszczenia więzienne, w których zamknięta zostaje edukacja*
- *Przestrzeń uczenia się jest ograniczona murami, zestandaryzowana (taki sam dominujący układ ławek, jedna tablica jako główne medium) i oddana pod opiekę jednego mistrza ceremonii – nauczyciela, który ma uczniom „wlewać” wiedzę do głów*

- Budynek szkoły to nie tylko lepsza lub gorsza architektura, to komunikat do uczniów, nauczycieli, rodziców i całego otoczenia:
- „czujcie się tu bezpiecznie”,
- „nauka jest ciekawa”,
- „zależy nam, żeby was wspierać, nie tylko w nauce”
- czy „to także twoje miejsce”,
- „zapraszamy rodziców”,
- „dbamy o klimat”,
- „cieszymy się, że jesteście”.

Zdjęcie: Scenariusz „Eksperci” w akcji w laboratorium klasy przyszłości w szkole LP21: ruchome krzesła ułatwiają szybkie konfiguracje przestrzeni nauki (fot. Xavier Garnier, archiwa LP21).
<https://fcl.eun.org/documents/10180/6262339/Novigado-Guidelines-PL.pdf/bb6fa894-c8f7-41bd-b4ab-abad817b56c0>

Przestrzeń szkoły specjalnej a przestrzeń szkoły włączającej

- Specyfika kształcenia uczniów z zaburzeniami w rozwoju w szkołach, placówkach specjalnych jest mniej sformalizowana, bardziej zindywidualizowana z uwagi na specyficzne potrzeby dzieci/uczniów
- Nauczyciele, kadra szkół/przedszkoli/placówek specjalnych ma więcej doświadczeń w obszarze innowacji w tym zakresie
- SCWEW w roli wspierania działań włączających w szkołach ogólnodostępnych jest w stanie podpowiedzieć ciekawe rozwiązania w tym zakresie

Jak zmieniać fizyczną przestrzeń szkoły – metaforyczne przestrzenie nauki

- David Thornburg (amerykański futurolog i myśliciel) rozwinął ideę stref nauki w Sali lekcyjnej (Thornburg, 2014).
- **Wodopój** – to przestrzeń społecznego uczenia się od rówieśników. nauka poprzez rozmowy między uczniami. To uczenie się przez dialog. Elastyczne ustawienie ławek/mebli sprzyja rozmowom. Interakcje społeczne pozwalają się uczyć nowych rzeczy, których nauczyciel nawet nie jest świadomy. Każdy może tu być uczniem i nauczycielem
- **Jaskinia** – to przestrzeń zapewniająca prywatność, nastawiona jest na samokształcenie. Zapewnia skupienie i możliwość samodzielnego przetwarzania informacji. Takich miejsc w szkołach najbardziej brakuje. Ucieczka przed hałasem, można się tu zastanowić, pomyśleć, odetchnąć...
- **Ognisko** – to miejsce na snucie opowieści (*storytelling*). To przestrzeń wykładowa. Choć jest ona nadużywana w szkołach, zdaniem Thornburga, ma ona swoje miejsce w scenariuszu lekcji i nie powinna być całkowicie eliminowana. Sesje te muszą być jednak równoważone innymi. . Ważny jest sposób w jaki nauczyciele wykorzystują czas wykładu. Wykład nie powinien dostarczać pełnej informacji, ale bardziej inspirować, popychać ucznia do odkrywania wiedzy.
- **Piaskownica/laboratorium** – miejsce eksperymentowania, prób i błędów, miejsce bezpieczne, w którym nie przejmujemy się porządkiem
- **Szczyt góry/scena** (wg Thornburga życie) – miejsce, w którym jedna osoba przekazuje komunikat reszcie świata, pokazuje co potrafi, czego dokonała – tu dzielimy się swoją wiedzą z innymi, ujawniamy nasz potencjał, swoje mocne strony, ale też odkrywamy swoje słabości

Szkoła jako otwarta przestrzeń wspólna

- Zróżnicowana przestrzeń – szansa na przełamywanie sztywnych hierarchii i ról, budowanie relacji międzyludzkich, nowych znajomości, głębszych więzi
- Zaprasza rodziców, często z nimi rozmawia, traktuje jak partnerów i specjalistów, nie tylko rozmawiać o trudnościach ale i o sukcesach
- Miejsce do spotkań z rodzicami (Pacewicz, 2020, s. 17)

Miejsce codziennej pracy we zespole

- Współczesny model szkoły i edukacji dostrzega potrzebę uczenia współpracy, współdziałania
- Krytyka koncentrowania się na indywidualnych sukcesach i samotnym radzeniu sobie z porażkami, porównywania się i rywalizacji
- Szkoła, przestrzeń szkolna powinna uspołeczniać, zachęcać do nawiązywania relacji i ich utrzymywania poza nią
- To inne metody (np. metoda projektów...) (Pacewicz, 2020, s. 17-18)

Strefa dobrych relacji i wyborów

- Konieczność troszczenia się o relacje i emocje
- Chętniej i lepiej uczymy się gdy towarzyszą nam pozytywne emocje (np. ciekawość, zróżnicowanie)
- Ciekawość i pasja uznawane są obecnie za największy potencjał edukacyjny (szczególnie u małych dzieci)
- Dobry klimat emocjonalny to – brak lęku przed porażką (porażka nie jest zła, nie umiemy po prostu sobie z nią radzić); brak rutyny (nudy, frustracji...)
- Pochwała i koncentracja na zaangażowaniu i wysiłku a nie tylko na efekcie
- Polscy uczniowie uzyskują niskie wyniki w zakresie poziomu identyfikacji ze szkołą, utożsamiania się z nią i poczucia szczęścia (miejsca w końcu stawki) (Pacewicz, 2020, s. 18-19)

Szkoła budowania kapitału społecznego

- Brak gotowości i umiejętności współpracy, niski poziom zaufania i niskie wskaźniki przynależności – uznawane są za główne bariery dalszego rozwoju
- Nie da się uczyć dzieci innowacyjności, samoregulacji, współpracy – sadzając je równo w ławkach, tyłem do siebie, nie pozwalając im się ruszać i rozmawiać
- Komunikacja jest podstawą budowania kapitału społecznego (Pacewicz, 2020, s. 19)

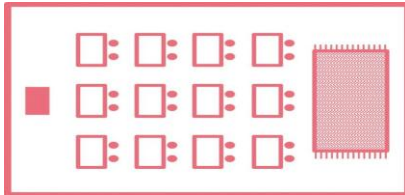
Jak przestrzeń szkoły wpływa na uczenie się

- Zaniedbane, mało atrakcyjne szkoły – prowokują zachowania niepożądane uczniów (niszczenie mienia, wagary...)
- Dostęp to światła naturalnego – wyższe wyniki w uczeniu się matematyki i czytania
- Wyciszone klasy (badania podłużne) – lepsze wyniki w testach werbalnych,
- hałas – gorsze funkcjonowanie poznawcze, słabsze wyniki w nauce (zmiany na poziomie fizjologicznym – podwyższony poziom hormonów stresu we krwi i poznawczo-behawioralnym – słabsza pamięć długotrwała, gorsza wytrwałość, deficyt kompetencji językowych) (Pacewicz, 2020, s. 20-24)

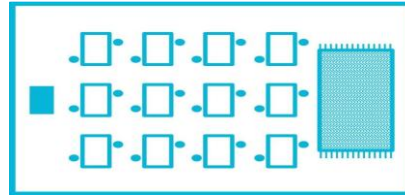
- Miejsca odosobnienia w szkole – do cichej nauki, uspokojenia się wyciszenia
- Spersonalizowana przestrzeń klasy – umiarkowana ilość bodźców, wygodne stanowisko pracy, samodzielny dostęp do potrzebnych pomocy (Pacewicz, 2020, s. 20-24)

A może proste rozwiązanie – np. inny układ ławek?

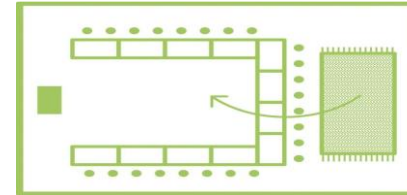
USTAWIENIA STOLIKÓW W SALI LEKCYJNEJ

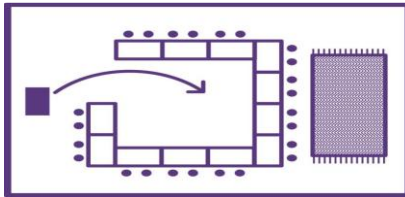
1. **TRADYCYJNE**, najczęstsze przy pracy samodzielnej lub w parach.

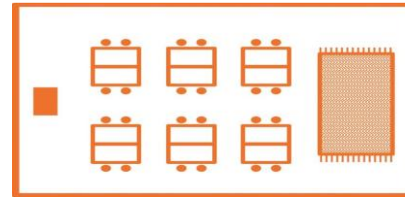
2. **LABORATORYJNE**, sprzyja pracy w parach. Uczniowie siedzą naprzemiennie - na przeciwko siebie, mogą pracować z różnymi przedmiotami.

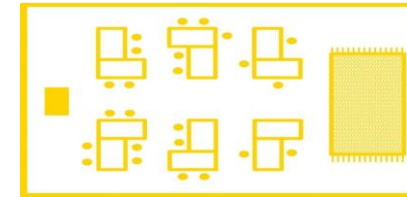
3. **W PODKÓWĘ**, ułatwia komunikację z całą klasą, świetne do omawiania różnych zagadnień na forum. Dywan może być z tyłu lub z przodu. Nauczyciel/ka ma swobodny dostęp do wszystkich uczniów.

4. **W KWADRAT**, tworzy przestrzeń do rozmów. Przy tym ustawieniu nie korzystamy z tablicy.

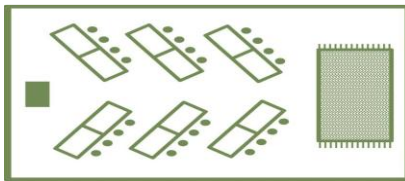

5. **BLIŹNIACZE**, sprzyja pracy w większych grupach, sprawdza się przy pracy metodą projektu.

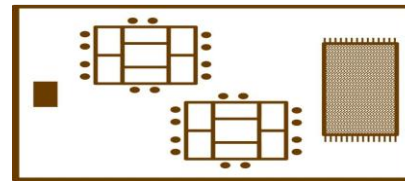

6. **W LITERKĘ L**, do zajęć grupowych/projektowych różnego typu, łatwo się modyfikuje.

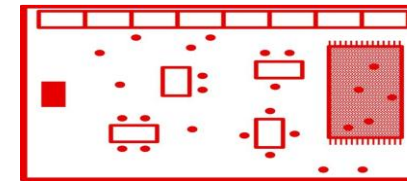
USTAWIENIA SALI

7. **W JODEŁKĘ**, do pracy w grupach, z dobrą widocznością nauczyciela/ki i uczniów.

8. **ZESPOŁOWE**, do pracy w dużych grupach.

9. **SWOBODNE**, do pracy projektowej, twórczej, swobodnej.

LEGENDA:

- biurko nauczyciela
- ▭ ławki uczniów
- miejsca uczniów
- ▭ dywan, miejsce zabaw

Bibliografia

- Bauman Z. (1999). Florian Znaniecki, nasz współczesny, w: E. Hałas (red.) Teoria socjologiczna Floriana Znanieckiego a wyzwania XXI wieku. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Nalaskowski A. (2002). Przestrzenie i miejsca szkoły. Kraków: OW Impuls.
- Pacewicz A. (2020). Przestrzeń, w której dobrze się uczy. Jak to osiągnąć w naszej szkole? <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/wp-content/uploads/2021/06/Przestrze%C5%84-w-kt%C3%B3rej-dobrze-si%C4%99-uczy-A.-Pacewicz.pdf> [dostęp: 1.08.2023]
- Przestrzeń w edukacji. Poradnik dla szkół. <https://fcl.eun.org/documents/10180/6262339/Novigado-Guidelines-PL.pdf/bb6fa894-c8f7-41bd-b4ab-abad817b56c0> [dostęp: 8.08.2023]
- Thornburg D. (2019). From the Campfire to the Holodeck – Creating Engaging and powerful 21 st Century Learning Environments. San Francisco: Jossey-Bass.
- Ustawienie stolików w sali lekcyjnej <https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2016/11/ustawienia-stolikow-w-sali-lekcyjnej-12.pdf> [dostęp: 3.08.2023]